

УДК 351:[004:007]:355.01(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/pdau.pma.2025.3.2>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Лозинська Тамара Миколаївна,

доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри публічного управління та адміністрування
Полтавського державного аграрного університету
ORCID ID: 0000-0003-2858-9374

Жуховський Іренеуш,

PhD з економічних наук, доцент, професор MANS
Міжнародної академії прикладних наук в Ломжі,
м. Ломжа, Республіка Польща
ORCID ID: 0000-0002-3998-1892

Стаття присвячена обґрунтуванню концепції державної інформаційної політики, яка має бути розроблена та реалізована на територіях України, звільнених від російської окупації. Під час проведення дослідження бралися до уваги висновки вітчизняних і зарубіжних соціологів, політологів та інших учених щодо зростання впливу інформації на індивідуальну та суспільну свідомість, ризиків інформаційного суспільства, контролю за інформацією та інформаційного протистояння ворогуючих сторін. Звертається увага, що в умовах окупації окупаційна влада блокує всі канали надходження інформації від керівних органів окупованої держави, незалежних медіа і окремих осіб, створюючи інформаційну ізоляцію з метою формування відчуття неминучої поразки та безвиході. Відповідно, державна інформаційна політика, під якою розуміється специфічна діяльність держави, що спрямована на одержання, використання, поширення та зберігання інформації з метою забезпечення конструктивного суспільного діалогу, має бути направлена на протидію інформаційному впливу ворога, що набуває характеру інформаційної війни. У статті інформаційна війна розглядається як політика отримання інформаційної переваги над противником у мирний або військовий час шляхом контролювання його інформаційного простору, використання інформаційних технологій впливу на населення, захисту власної країни від такого впливу з метою досягнення політичних, економічних або військових цілей. Зусилля влади мають бути зосереджені насамперед на руйнування російських пропагандистських міфів на звільнених територіях, населення яких відчувало на собі негативні наслідки окупації. На цих територіях України найважливішим політичним завданням є відновлення державного суверенітету, а інформаційна політика має спрямовуватися на налагодження взаєморозуміння серед населення, яке пережило конфлікти, забезпечення соціальної згуртованості та протидію інформаційним атакам, які не будуть припинятися з боку противника. Культурні, економічні, соціальні напрями реінтеграції звільнених територій України знайшли відображення у запропонованій концепції державної інформаційної політики.

Ключові слова: державна політика, інформаційна війна, концепція, інформація, деокупована територія, пропаганда.

Lozynska Tamara, Żuchowski Ireneusz. CONCEPTUAL BASES OF STATE INFORMATION POLICY IN THE DEOCCUPIED TERRITORIES

The article is devoted to the justification of the concept of state information policy, which should be developed and implemented in the territories of Ukraine liberated from russian occupation. The study took into account the conclusions of domestic and foreign sociologists, political scientists, and other scientists regarding the growing influence of information on individual and public consciousness, the risks of the information society, information control, and information confrontation between warring parties. It is noted that under conditions of occupation, the occupying authorities block all channels of information from the governing bodies of the occupied state, independent media, and individuals, creating information isolation in order to create a sense of inevitable defeat and hopelessness. Accordingly, state information policy, which refers to the specific activities of the state aimed at obtaining, using, distributing and storing information in order to ensure constructive public dialogue, should be aimed at countering the information influence of the enemy, which is taking on the character of information warfare. The article considers information warfare as a policy of gaining informational advantage over the enemy

in peacetime or wartime by controlling his information space, using information technologies to influence the population, and protecting one's own country from such influence in order to achieve political, economic, or military goals. The authorities' efforts should be focused primarily on destroying russian propaganda myths in the liberated territories, whose population has felt the negative consequences of the occupation. In these territories of Ukraine, the most important political task is to restore state sovereignty, and information policy should be aimed at establishing mutual understanding among the population that has experienced conflicts, ensuring social cohesion, and countering information attacks that will not stop from the enemy. Cultural, economic, and social directions of reintegration of the liberated territories of Ukraine are reflected in the proposed concept of state information policy.

Key words: state policy, information warfare, concept, information, deoccupied territory, propaganda.

Вступ. Маса людей формують своє уявлення про навколишній світ на основі інформації, яку вони меншою мірою отримують, спостерігаючи за подіями, і більшою – із медіа, які дуже часто контролюються владою для поширення ідей, потрібних керівникам, що призводить до створення спотвореної картини світу, побудованої на стереотипах. Разом із цим, за спостереженнями Дж.Ф. Бішопа, громадська думка також «...продукується в звичайних розмовах...» [1, с. 10], коли люди знаходять спільне у своїх поглядах на можливість розв'язання проблем, які є суттєво важливими для життя. Та все ж у сучасному соціумі інформаційний вплив на індивідуальну та суспільну свідомість має настільки потужні наслідки, що в науковому дискурсі частіше йдеться про інформаційну безпеку, інформаційні війни, ніж про інформаційну свободу. Влада може контролювати основні медіа, щоб нав'язати суспільству потрібну версію подій і створити потрібну громадську думку в країні. Під час війни інформаційні впливи з боку країни-агресора спрямовані на створення панічних настроїв, внесення хаосу, дискредитації державних діячів, нав'язування зневіри у свої сили, приниження гідності та нівелювання суспільних цінностей. Коли частина країни опиняється під окупацією, окупаційна влада тотально блокує всі канали надходження інформації від керівних органів окупованої держави, незалежних медіа і окремих осіб. У людей, які тривалий час перебувають в інформаційній ізоляції, вимушено формується відчуття неминучості поразки, безвиході, на фоні якого полегшується завдання прищеплення лояльного ставлення до влади, що допомагає вижити у скрутній ситуації. Деокупація захоплених територій ставить перед українською владою завдання розроблення виваженої інформаційної політики, яка б була позбавлена суто пропагандистського характеру і сприяла поверненню довіри до влади, позитивній трансформації суспільних настроїв і створенню мотивації до спільної відбудови зруйнованого життя. Виходячи з викладеного, метою статті є обґрунтування основоположних принципів державної інформаційної політики на деокупованих територіях.

Матеріали та методи. Проведене дослідження спиралося на чинну нормативно-правову базу щодо

державної інформаційної політики, зокрема Закон України «Про інформацію» [2]; матеріали монографії К. Беркгофа щодо геноциду населення на території Райхскомісаріату Україна під час німецької окупації 1941–1943 років [3]; наукові праці українських і зарубіжних авторів щодо концептуальних основ державної інформаційної політики, політики держави щодо окупованих і деокупованих територій, пропаганди, інформаційної безпеки та інформаційних воєн; експертні висновки аналітичних центрів та інститутів громадянського суспільства (наприклад, ГО САТ-UA) з проблематики інформаційних воєн [4]; Стратегію Міністерства культури та інформаційної політики України з розвитку медіаграмотності на період до 2026 року [5]; результати власних емпіричних досліджень.

Зміст ключового поняття предмета дослідження – державна інформаційна політика – ідентифікувався на основі узагальнення поглядів багатьох авторів, роботи яких були дотичними до такої проблематики [6; 7; 8], і які використовували це поняття для позначення специфічної діяльності держави, спрямованої на одержання, використання, поширення та зберігання інформації з метою забезпечення конструктивного суспільного діалогу, що відповідає також і визначенню, наданому в Законі України «Про інформацію» [2]. Під час написання статті неодноразово виникала необхідність звертатися до робіт Д. Белл [9], М. Кастельса [10], Е. Тоффлера [11], у яких розглядається зростання впливу інформації на суспільство, значення інформації в управлінських процесах, маніпулювання інформацією для просування необхідних наративів. Д. Белл, зокрема, є автором терміна «інформаційне суспільство» та висновку про те, що інформація як фактор виробництва цінується більше, ніж праця. Вибухове зростання обсягу інформації, на думку Е. Тоффлера, створює безліч проблем у суспільних відносинах і державному управлінні – політики усе більше нарікають на втрату «національної мети», ерозію «національної єдності» і поширення розколу суспільства на вузькі замкнені групи [11]. Ці висновки є важливими для розуміння складності провадження конкурентної інформаційної політики в умовах ведення війни гібридного характеру з безпрецедентними масшта-

бами дезінформації, пропаганди і маніпулювання свідомістю. У контексті інформаційного протистояння, інформаційної безпеки, ведення інформаційних воєн були використані роботи Є. Мануйлова [12], Т. Савосько [13], Г. Почепцова [14], Я. Сиваківського, Л. Імбіровська-Сиваківської [15] та інш.

Написання статті вимагало збору та систематизації значного обсягу інформації з проблем інформаційної політики, творення якої відбувається в інформаційному суспільстві, де точиться війна, що вимагало проведення розвідувального дослідження, яке спиралося на монографічний аналіз. Використання методу аналізу та синтезу дозволило виокремити складники концепції державної інформаційної політики на деокупованих територіях та сформулювати висновки. Для виявлення дезінформаційної спрямованості повідомлень використано метод контент-аналізу, а з метою вивчення функціональної відповідності елементів державної інформаційної політики потребам суспільства, яке перебуває в умовах війни, застосовано метод структурно-функціонального аналізу. Використання герменевтичного методу дозволило виявити викривлення змісту окремих суспільних ідей, як-то «захист національних інтересів» в інформаційних вкидах окупаційної влади. Метод концептуалізації став у нагоді під час визначення змісту основних понять.

Результати. Російська агресія проти України припадає на період бурхливого розвитку інформаційного суспільства на пострадянському просторі, коли процес вироблення та поширення інформації спрямовується не лише для інформування населення та поширення знань, а й для контролю над суспільною поведінкою [6; 7; 8]. «Нас увесь час оточують чужі інформаційні потоки...» – пише Г. Почепцов, – «...тож природно, що найсильніший із них – а це і буде державна пропаганда – буде основним» [14]. Тож у період воєнного часу найголовнішою складовою частиною державної інформаційної політики стає завдання виграти в «інформаційній війні» битву за уми людей. Оскільки термін «інформаційна війна» має досить широке трактування, спробуємо надати йому більш чітке визначення, скориставшись уже наявними дефініціями (табл. 1).

Відзначимо, що в Україні термін «інформаційна війна» не має закріплення в чинних нормативно-правових документах: ні у Стратегії національної безпеки України [16], ні у Стратегії інформаційної безпеки [17]. В останньому документі дається визначення такому терміну, як «інформаційна загроза», який за змістом близький до поняття «інформаційна війна». Єдиним офіційним документом, де надається пояснення цьому терміну, був Стратегічний оборонний бюлетень України (СОБУ) 2012 р., який

втратив чинність. Цікаво, що у СОБУ інформаційна війна розглядається як протистояння між політичними суб'єктами лише всередині країни, і це принципова відмінність трактовки, що була використана в бюлетені.

У більшості визначень, наведених у цій таблиці та в безлічі інших публікацій, які стосуються інформаційних воєн, можна визначити низку спільностей:

зосередження уваги на протистоянні (протистоянні) ворогуючих (конкуруючих) сторін;

протистояння може спостерігатися як всередині країни, так і між країнами;

метою такого протистояння є інформаційний вплив на населення противника з метою ослаблення керованості країною і захист власного інформаційного простору;

вплив на населення здійснюється специфічними засобами інформаційних технологій;

інформаційні операції можуть здійснюватися як у мирний, так і у військовий час.

Якщо звернутися до думки К. фон Клаузевіца, що війна є «...продовженням політичних відносин, ведення їх іншими засобами...» [18, с. 30], яку ніхто не заперечує, то доцільно і у визначенні сутності інформаційної війни відштовхуватися від такого предикату. Отже, у цьому контексті інформаційна війна розглядається як політика отримання інформаційної переваги над противником у мирний або військовий час шляхом контролювання його інформаційного простору, використання інформаційних технологій впливу на населення, захисту власної країни від такого впливу з метою досягнення політичних, економічних або військових цілей.

Таке концептуальне бачення сутності інформаційної війни свідчить, що вона є складником державної інформаційної політики і ця специфіка особливо виразно проявляється на деокупованих територіях, населення яких перебувало під потужним інформаційним впливом окупаційної влади. К. Беркгоф, описуючи окупацію України німецькими військами у 1941–1945 роках, звертав увагу, що окупанти «...запроваджували військову адміністрацію і представляли себе місцевому населенню як визволителів від «жидо-більшовизму» та «московського» панування» [3, с. 69]. Схожу місію «визволителів», «воз'єднувачів» приписує собі і російська влада, яка задовго до війни наполегливо поширювала наратив трагічності подій, пов'язаних з розпадом радянського союзу і створенням нових незалежних держав, що у найбільш концентрованому вигляді знайшло відображення у відомій статті президента росії «Про історичну єдність росіян та українців», де зазначалося, що стіна, яка виникла останніми роками між росією та Україною, між частинами

Таблиця 1

Визначення поняття «інформаційна війна» в наукових літературних джерелах

Автор(и)	Визначення	Джерело
—	Вплив на населення іншої країни у мирний або військовий час шляхом розповсюдження певної інформації з метою досягнення політичної, економічної або військової переваги та захист громадян власної країни від такого впливу	Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/article-12460
—	Форма протиборства між суб'єктами (державами, блоками, партіями тощо), що передбачає інформаційний вплив на населення з використанням засобів масової інформації, комп'ютерних мереж тощо з метою формування відповідної суспільної думки, підризу морального духу як усього суспільства, так і окремих його інституцій	Стратегічний оборонний бюлетень України 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/2012#n16 (втратив чинність)
НАТО	Операція, яка проводиться з метою отримання інформаційної переваги над супротивником. Вона полягає в контролі власного інформаційного простору, захисті доступу до власної інформації, у разі отримання та використання інформації опонента, знищення його інформаційних систем і порушення інформаційного потоку	Media – (dis)information – Security. URL: https://www.nato.int/nato-static_files/2014/assets/pdf/2020/5/pdf/2005-deepportal4-information-warfare.pdf
Дам'янович Д.	Цілеспрямована спроба підірвати і нейтралізувати систему управління противника з метою захисту і координації діяльності органів управління системи дружніх сил	Types of Information Warfare and Examples of Malicious Programs of Information Warfare. URL: https://www.redalyc.org/pdf/6617/661770080014.pdf
Бланнін П.	Весь спектр методів, за допомогою яких інформація використовується для отримання конкурентної переваги в конфлікті або стратегічній конкуренції	Modelling Information Warfare. URL: https://www.jstor.org/stable/27125001
Савосько Т.	Вплив на населення здійснюється з використанням новітніх засобів, які дуже слабо піддаються правовій регламентації, тому активно застосовує неправдиву, перекручену інформацію як засіб маніпуляції свідомістю	Державна інформаційна політика України під час повномасштабного вторгнення російської федерації. URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/vp/article/view/9212/9264
Почепцов Г.	Інформаційні технології, що впливають на інформаційні системи, маючи на меті введення в оману масової чи індивідуальної свідомості, виведення з ладу або десинхронізацію процесів управління суспільством та його складниками, передовсім військовими	Інформаційна політика. URL: https://westudents.com.ua/glavy/52145-rozdl-8-nformatsyn-vyni.html

Джерело: підбірка авторів

єдиного історичного та духовного простору, сприймається як трагедія. Особливістю російської пропаганди є спотворення змісту багатьох звичних термінів, наприклад такого, як «захист національних інтересів». В росії це поняття використовується для виправдання військової агресії проти України та втручання у суверенітет інших держав (табл. 2).

Отже, в російській пропаганді термін «захист національних інтересів» використовується для виправдання агресивної політики і порушення міжнародних норм, а не для реального захисту стабільності держави, безпеки і добробуту громадян.

Інформаційна політика росії на окупованих територіях зводилася до створення інформаційного

Таблиця 2

Основні ідеологічні концепти терміна «захист національних інтересів» у російській пропаганді

Концепти	Зміст концептів
Захист російського світу	Нібито захист російськомовних або етнічних росіян, які проживають в інших країнах, шляхом втручання у внутрішню політику цих країн
Захист росії від західної загрози	Обмеження доступу громадян до інформації всередині країни, посиляючись на необхідність їх захисту від «зовнішніх ворогів», та агресивна зовнішня політика
Захист від НАТО	Виправдання військових дій в Україні (а ще раніше – в Грузії), співпраця яких з НАТО нібито створює загрозу росії

Джерело: систематизовано авторами

вакууму, в якому була розгорнута потужна пропаганда, спрямована, з одного боку, на підкріплення статусу держави, яка прийшла з порятунком, а з іншого – на приниження України, оголошення її «державою-банкротом», не здатною потурбуватися про своїх громадян, «державою-жебракком», яка просить допомоги по світу. Необхідно підкреслити важливу особливість пропаганди, яку відзначив Г. Почепцов: «Пропаганда нічого не вигадусь, вона лише посилює й так уже наявні у суспільстві потрібні настрої до максимально можливої міри, завдяки чому інші настрої перестають мотивувати» [14]. Саме тому жителі Донецької, Луганської областей та Криму, які довго перебували під інформаційним впливом росії, доволі швидко погодилися на роль народу, який необхідно «визволити». Однак населення окупованих територій не зрозуміло прихованих смислів війни, що розгорнулася, не помітило її спрямованості до безкінечності, оскільки окремі групи всередині російського суспільства отримували величезні преференції від насильства. За результатами опитування, проведеного Центром Разумкова, 56% опитаних громадян Донецької та Луганської областей виступають проти відновлення контролю України над цими територіями військовою силою, і це є великою проблемою, яка не має швидкого розв'язання [18].

Зараз зусилля влади мають бути зосереджені насамперед на руйнуванні російських пропагандистських міфів на звільнених територіях, населення яких відчуло на собі негативні наслідки окупації. На цих територіях України найважливішим політичним завданням є відновлення державного суверенітету, а інформаційна політика має спрямовуватися на налагодження взаєморозуміння серед населення, яке пережило конфлікти, забезпечення соціальної згуртованості та протидію інформаційним атакам, які не будуть припинятися з боку противника. Освітні, культурні, економічні, соціальні напрями реінтеграції звільнених територій України мають знайти відображення в концепції державної

інформаційної політики, яка має розроблятися не лише органами виконавчої влади, а й представниками неурядових громадських організацій, які мають досвід у сфері розроблення та реалізації інформаційно-комунікативних проєктів.

Таким чином, концепція інформаційної політики на звільнених територіях України повинна бути комплексною, інтегрувати різні рівні взаємодії та орієнтуватися на відновлення довіри до державних інститутів, боротьбу з пропагандою і дезінформацією, а також активне включення громадян у процеси відновлення країни.

Висновки. Отже, інформаційний вплив на суспільство має настільки потужні наслідки, що в науковому середовищі все помітнішими є дискусії щодо необмеженої інформаційної свободи. Влада і окремі групи людей можуть з легкістю контролювати основні медіа, щоб створити потрібну громадську думку, а під час війни інформаційні впливи з боку ворожих медіа можуть сприяти поширенню панічних настроїв, дискредитації державних діячів, нав'язуванню зневіри у свої сили, приниженню людської гідності. В умовах інформаційного протистояння ворогуючих сторін отримання та використання інформації опонента, знищення його інформаційних систем, порушення інформаційного потоку та контроль власного інформаційного простору і захист доступу до власної інформації набувають характеру інформаційних воєн, які можна вважати частиною державної інформаційної політики.

На звільнених від російської окупації територіях України державна інформаційна політика повинна відрізнятися спрямованістю на реінтеграцію населення, повернення довіри до владних інститутів, забезпечення залучення населення до відбудови життєвого простору. Ці аспекти мають бути відображені в концепції державної інформаційної політики на деокупованих територіях. Відзначені у статті складники концепції державної інформаційної політики потребують глибокого опрацювання, що становить перспективи для подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бішоп Дж.Ф. Ілюзія громадської думки: факт і артефакт в американських опитуваннях (Уривки з книги. Частина 2). *Політичний менеджмент*. 2007. № 5. С. 3–12. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/bishop_iliuziia-1.pdf. (дата звернення: 14.03.2025).
2. Про інформацію : Закон України № 2657-XII (1992). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12?lang=uk#Text>. (дата звернення: 14.03.2025).
3. Беркгоф К. Жнива розпачу. Життя і смерть в Україні під нацистською владою : монографія / пер. з англ. Т. Цимбал. Український науковий інститут Гарвардського університету; Інститут Критики. Київ : Вид-во Часопис «Критика», 2011. 556 с.
4. Як добре ви відчуваєте інфопростір під час війни? Тест для виходу з «бульбашки». URL: <https://life.pravda.com.ua/society/yak-dobre-vi-vidchuvayete-infopole-pid-chas-viyni-test-305627/>. (дата звернення: 14.03.2025).
5. Стратегія Міністерства культури та інформаційної політики України з розвитку медіаграмотності на період до 2026 року. URL: <https://filter.mkp.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/the-strategy-of-the-ministry-of-culture-and-information-policy-of-ukraine-for-media-literacy-development-until-2026.pdf>. (дата звернення: 15.03.2025).

6. Почепцов Г.Г., Чукут С.А. Інформаційна політика : навчальний посібник. 2-ге вид. Київ : Знання, 2008. 663 с.
7. Нестеряк Ю.В. Державна інформаційна політика: теоретико-методологічні засади : монографія. Київ : НАДУ, 2014. 292 с.
8. Коцур Л., Грига О. Державна інформаційна політика України: теоретико-методологічні парадокси воєнного часу. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2023. Вип. 4. С. 52–60. URL: <https://pa.journal.in.ua/index.php/pa/article/view/74/78>. (дата звернення: 15.03.2025).
9. Bell D. The Social Basis of the Information Society. Cambridge, MA : MIT Press, 1979, pp. 500–549.
10. Castells M. The Rise of the Network Society. Second edition. 1988. URL: https://deteritorialinvestigations.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/03/manuel_castells_the_rise_of_the_network_societybookfi-org.pdf. (дата звернення: 15.03.2025).
11. Toffler A. The Third Wave. 1980. URL: <https://ia903409.us.archive.org/14/items/AlvinTofflerTheThirdWavePdfTKRG/Alvin%20Toffler%20-%20The%20Third%20Wave%20-%20pdf%20%5BTKRG%5D.pdf>. (дата звернення: 15.03.2025).
12. Мануйлов Є.М. Аксіологічний вимір інформаційної безпеки української держави. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2017. № 3 (34). С. 13–30. URL: file:///C:/Users/1/Downloads/AXIOLOGICAL_DIMENSION_OF_UKRAINIAN_INFORMATION_SEC.pdf. (дата звернення: 15.03.2025).
13. Савосько Т. Державна інформаційна політика України під час повномасштабного вторгнення російської федерації. *Věda a perspektivy*. 2024. № 2 (33). С. 118–12. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vp/article/view/9212/9264>. (дата звернення: 15.03.2025).
14. Почепцов Г. Життя і пропаганда. 2025. URL: <https://detector.media/infospace/article/238243/2025-02-14-zhyttya-i-propaganda/>. (дата звернення: 15.03.2025).
15. Сиваківський Я., Імбіровська-Сиваківська Л. Державна інформаційна політика як захисний бар'єр від ворожої пропаганди. *Вісник Львівського університету. Серія «Журналістика»*. 2020. Випуск 48. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/view/10561/10.626> (дата звернення: 15.03.2025).
16. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020?lang=uk#Text>. (дата звернення: 17.03.2025).
17. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки» : Указ Президента України від 28.12.2021 № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021?lang=uk#Text>. (дата звернення: 17.03.2025).
18. Громадська думка про ситуацію на Донбасі та шляхи відновлення суверенітету України над окупованими територіями. *Центр Разумкова*. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/gromadska-dumka-pro-sytuatsiiu-na-donbasi-tashliakhy-vidnovlennia-suverenitetu-ukrainy-nad-okupovanyymi-terytoriiamy-liutyi-2020r>. (дата звернення: 17.03.2025).
19. Палій Г.О. Заходи інформаційної політики щодо сприяння реінтеграції тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей. 2020 р. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo/zakhodi-informatsiynoi-politiki-schodo-spriyannya-reintegracii>. (дата звернення: 19.03.2025).

REFERENCES:

1. Bishop Dzh.F. (2007) Iliuziia hromadskoi dumky: fakt i artefakt v amerykanskykh opytuvanniakh (Uryvky z knyhy. Chastyna 2) [The Illusion of Public Opinion: Fact and Artifact in American Polls (Excerpts from the Book. Part 2)]. *Politychnyi menedzhment*. 2007. № 5. S. 3–12. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/bishop_iliuziia-1.pdf. (data zvernennia: 14.03.2025) [in Ukrainian].
2. Pro informatsiiu: Zakon Ukrainy № 2657-XII (1992) [About information: Law of Ukraine No. 2657-XII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12?lang=uk#Text>. (data zvernennia: 14.03.2025) [in Ukrainian].
3. Berkhof K. (2011) Zhnyva rozpachu. Zhyttia i smert v Ukraini pid natsystskoiu vladou [Harvest of Despair: Life and Death in Ukraine Under Nazi Rule]: monohr. / per. z anhl. T. Tsybmal. Ukrainskyi naukovyi instytut Harvardskoho universytetu; Instytut Krytyky. Kyiv: Vyd-vo Chasopys «Krytyka», 556 s. [in Ukrainian].
4. Yak dobre vy vidchuvaiete infoprostir pid chas viiny? Test dlia vykhodu z «bulbashky» (2024) [How well do you feel the information space during war? A test to get out of the “bubble”]. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/yak-dobre-vi-vidchuvayete-infopole-pid-chas-viyni-test-305627/>. (data zvernennia: 14.03.2025) [in Ukrainian].
5. Stratehiia Ministerstva kultury ta informatsiinoi polityky Ukrainy z rozvytku mediahramotnosti na period do 2026 roku (2024) [Strategy of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine for the development of media literacy for the period until 2026]. URL: <https://filter.mkp.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/the-strategy-of-the-ministry-of-culture-and-information-policy-of-ukraine-for-media-literacy-development-until-2026.pdf>. (data zvernennia: 15.03.2025) [in Ukrainian].

6. Pocheptsov H.H., Chukut S.A. (2008) *Informatsiina polityka* [Information policy]: navchalnyi posibnyk. 2-he vyd. Kyiv: Znannia, 663 s. [in Ukrainian].
7. Nesteriak Yu.V. (2014) *Derzhavna informatsiina polityka: teoretyko-metodolohichni zasady* [State information policy: theoretical and methodological foundations]: monohraf. Kyiv: NADU, 292 s. [in Ukrainian].
8. Kotsur L., Hryha O. (2023) *Derzhavna informatsiina polityka Ukrainy: teoretyko-metodolohichni paradoksy voiennoho chasu* [State information policy of Ukraine: theoretical and methodological paradoxes of wartime]. *Publichne upravlinnia: kontseptsii, paradyhma, rozvytok, udoskonalennia*. Vyp. 4. S. 52–60. URL: <https://pa.journal.in.ua/index.php/pa/article/view/74/78>. (data zvernennia: 15.03.2025) [in Ukrainian].
9. Bell D. (1979) *The Social Basis of the Information Society*. Cambridge, MA: MIT Press, pp. 500–549 [in English].
10. Castells M. (1988) *The Rise of the Network Society*. Second edition. URL: https://deteritorialinvestigations.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/03/manuel_castells_the_rise_of_the_network_societybookfi-org.pdf (data zvernennia: 15.03.2025) [in English].
11. Toffler A. (1980) *The Third Wave*. URL: <https://ia903409.us.archive.org/14/items/AlvinTofflerTheThirdWavePdfTKRG/Alvin%20Toffler%20-%20The%20Third%20Wave%20-%20pdf%20%5BTKRG%5D.pdf>. (data zvernennia: 15.03.2025) [in English].
12. Manuilov Ye.M. (2017) *Aksiologichniy vymir informatsiinoi bezpeky ukrainskoi derzhavy* [Axiological dimension of information security of the Ukrainian state]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*. № 3 (34). S. 13–30 (data zvernennia: 15.03.2025) [in Ukrainian].
13. Savosko T. (2024) *Derzhavna informatsiina polityka Ukrainy pid chas povnomasshtabnoho vtorhnennia rosiiskoi federatsii* [State information policy of Ukraine during the full-scale invasion of the russian federation]. *Věda a perspektivy*. № 2 (33). S. 118–12 (data zvernennia: 15.03.2025) [in Ukrainian].
14. Pocheptsov H. (2025) *Zhyttia i propahanda* [life and propaganda]. URL: <https://detector.media/infospace/article/238243/2025-02-14-zhyttia-i-propaganda/>. (data zvernennia: 15.03.2025) [in Ukrainian].
15. Syvakivskyi Ya., Imbirovska-Syvakivska L. (2020) *Derzhavna informatsiina polityka yak zakhysnyi barier vid vorozhoi propahandy* [State information policy as a protective barrier against hostile propaganda]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya Zhurnalistyka*. Vypusk 48. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/view/10561/10626>. (data zvernennia: 15.03.2025) [in Ukrainian].
16. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» (2020) [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of September 14, 2020 “On the National Security Strategy of Ukraine”]: Ukaz Prezydenta Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020?lang=uk#Text>. (data zvernennia: 17.03.2025) [in Ukrainian].
17. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 15 zhovtnia 2021 roku «Pro Stratehiiu informatsiinoi bezpeky» (2021) [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of October 15, 2021 “On the Information Security Strategy”]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021?lang=uk#Text>. (data zvernennia: 17.03.2025) [in Ukrainian].
18. Hromadska dumka pro sytuatsiiu na Donbasi ta shliakhy vidnovlennia suverenitetu Ukrainy nad okupovanyymi terytoriiamy (2020) [Public opinion on the situation in Donbas and ways to restore Ukraine’s sovereignty over the occupied territories]. *Tsentr Razumkov*. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/gromadska-dumka-pro-sytuatsiiu-na-donbasi-tashliakhy-vidnovlennia-suverenitetu-ukrainy-nad-okupovanyymi-terytoriiamy-liutyi-2020r>. (data zvernennia: 17.03.2025) [in Ukrainian].
19. Palii H.O. (2020) *Zakhody informatsiinoi polityky shchodo spriyannia reintehratsii tymchasovo okupovanykh terytorii Donetskoi ta Luhanskoi oblastei* [Information policy measures to promote the reintegration of temporarily occupied territories of Donetsk and Luhansk regions]. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo/zakhodi-informaciynoi-politiki-schodo-spriyannya-reintegracii>. (data zvernennia: 19.03.2025) [in Ukrainian].